

Н.В. Чебанова, д-р екон. наук, професор
Український державний університет залізничного транспорту
Л.Є. Ревуцька, канд. екон. наук, доцент
Український державний університет залізничного транспорту
Н.М. Корольова, канд. екон. наук, доцент
Академія праці, соціальних відносин і туризму

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

***Предмет дослідження.** Науково-теоретичні та організаційно-методичні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення інформаційно-аналітичного забезпечення внутрішнього контролю в системі управління підприємством.*

***Мета дослідження.** Розробка науково-методичних підходів інформаційно-аналітичного забезпечення внутрішнього контролю в системі управління підприємством.*

Відповідно до мети було поставлено такі завдання:

- висвітлити теоретичні аспекти внутрішнього контролю комерційної організації та основні етапи його організації в сучасних умовах господарювання;

- узагальнити практичний досвід формування комплексної системи внутрішнього контролю в системі управління підприємством;

- визначити поняття та характеристики інформаційної та аналітичної діяльності; визначити основні завдання і види інформаційно-аналітичного забезпечення внутрішнього контролю в системі управління підприємством.

***Методи дослідження.** У ході дослідження застосовувалися методи: абстрактно-логічний, структурно-функціональний методи; методи аналізу та синтезу, метод узагальнення, ситуаційний підхід; методологія проектування інформаційних систем, проектний аналіз.*

***Результати роботи.** Дослідження показали, що потреба удосконалення контрольної-аналітичної системи як інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень повинна базуватись на основі стратегічно-орієнтованого підходу, посилюючи їх діагностичну та превентивну функції і за умови перевищення ефекту від використання інформації над витратами.*

Сфера застосування результатів. Отримані результати можуть бути використані підприємством з ціллю розробки інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення контролю у системі управління підприємством.

Постановка проблеми. Нині через кризовий стан вітчизняної економіки, нестабільність українського законодавства та постійні зміни умов господарювання різноманітних галузей національної економіки виникли досить складні проблеми, що негативно впливають на ефективність управління та функціонування підприємств. Тому питання підвищення ефективності організації роботи системи внутрішнього контролю є досить актуальним.

Проблему розвитку системи внутрішнього контролю слід розглядати з позиції вдосконалення процесу її інформаційного забезпечення, що створює основу для підвищення ефективності функціонування внутрішнього контролю на підприємстві. Виходячи з цього актуальним є підхід, який орієнтує науку на вирішення методологічних проблем внутрішнього контролю та його інформаційного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем внутрішнього контролю та споріднених з ним інформаційно-аналітичних функцій присвячували свої роботи такі українські та російські науковці: А.Н. Алексєєв [1], В.В. Бурцева [4], Ф.Ф. Бутинця [7], І.Ф. Баланюк [3], М.В. Борисенко [5], В.Д. Белік [6], І.М. Дмитренко [10], Н.Г. Виговська [8], М.Д. Корінько [9,12], Р.О. Костирко [13], О.А. Ким [11], В.Ф. Максимова [14], Я.В. Соколов [15] та ін.

Мета статті - розробка науково-методичних підходів інформаційно-аналітичного забезпечення внутрішнього контролю в системі управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розвиток підприємства на всіх рівнях управління потребує відповідного інформаційно-аналітичного забезпечення. Одним із важливих завдань, що потребують нагального вирішення, є вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності процесів розвитку підприємства. Недосконалість інформаційно-аналітичної діяльності ускладнює і сповільнює обґрунтування та вибір конкретних напрямів господарського розвитку, збільшує ймовірність помилок, що є основною причиною низької ефективності сучасного бізнесу та незахищеності від дій конкурентів. Рівень безпеки підприємства тісно корелює з його рівнем інформаційно-аналітичної діяльності, тобто з його інформаційною захищеністю і його спроможністю добувати інформацію, а також не меншою мірою – з його здатністю витримувати шкідливу дію в рамках

реактивного підходу. Перспектива подальших досліджень у цій галузі полягає в обґрунтуванні методології здійснення інформаційно-аналітичної діяльності для забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємництва.

Організація інформаційного забезпечення обліку і аналіз є складним багатогранним процесом, що включає в себе фінанси і управлінський облік, облікову політику, звітність, аналітичне забезпечення, аудит, комунікативні відносини між підрозділами, інформаційну систему, сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів (включаючи обрану організаційну структуру), набір програмних продуктів, котрі забезпечують автоматизацію процесу, графік документообігу, обрану методологію для аналізу і прийняття управлінських рішень, стратегічні цілі підприємства. Слід відзначити, що ці елементи будуть успішно функціонувати тільки при застосуванні системного підходу. Створення інформаційного забезпечення залежить від рівня взаємодії розробників і кінцевих користувачів аналітичної системи, забезпечення оптимальної індивідуалізації засобів інформаційно-аналітичного інструментарію керівного апарату з урахуванням класичних підходів прийняття рішень і культурного середовища менеджменту. Це передбачає формування новітньої інформаційної культури у роботі фахівців обліково-аналітичного напрямку діяльності.

В інформаційно-аналітичній діяльності широко використовують різноманітні технічні засоби. Одним з них є інформаційно-аналітична система (ІАС), що являє собою комп'ютерну систему, що дозволяє отримувати, створювати інформацію та здійснювати її обробку та аналіз. Задачами ІАС є ефективно зберігання, обробка та аналіз даних. Технологічна платформа ІАС дозволяє підприємству здійснювати інтеграцію та координацію його бізнес-процесів. Типова ІАС встановлюється в одному або кількох дата центрах, в яких виконується відповідне програмне забезпечення даного підприємства. ІАС може включати в себе додаткові застосунки, що працюють в рамках організаційної структури підприємства (організації) (наприклад, для цілей управління). ІАС забезпечує для підприємства єдиний інформаційний простір і гарантує, що ця інформація буде доступна на всіх функціональних рівнях ієрархії та управління.

Інформаційно-аналітичні системи будуються на основі оперативних даних, одержуваних у режимі реального часу з оперативних систем, що автоматизують основні види діяльності організації, а також інших доступних джерел даних, які можуть знадобитися при прийнятті стратегічних рішень. Базовий комплекс інформаційно-аналітичних систем торкається всієї управлінської вертикалі: корпоративної звітності, аналіз бізнесу, фінансово-економічне й стратегічне планування.

Концепція системи інформаційного забезпечення внутрішнього контролю

Інформаційно-аналітичні системи є надбудовою над уже функціонуючими на підприємстві інформаційними додатками, не роблячи особливого впливу на їхнє функціонування й не вимагаючи їхньої заміни. Ключовою функцією цих систем є акумулювання даних по всіх видах діяльності компанії - від стану складів до фінансової й бухгалтерської звітності й усіляких відомостей про клієнтів і їх смаків.

За способами застосування інформаційно-аналітичні системи діляться на системи для рішення тактичних і стратегічних завдань

Інформаційно-аналітичні системи припускають більшу деталізацію

й більш складну аналітичну обробку. Ці системи допомагають підготувати інформацію для прийняття рішень в області збуту, продуктової пропозиції, фінансового планування й т. п.

Інформаційно-аналітичні системи верхнього рівня призначені для керівників верхньої ланки й служать для прийняття стратегічних рішень.

До типових завдань, розв'язуваним за допомогою інформаційно-аналітичних систем, відносяться: складання консолідованої звітності й надання зведеної інформації про діяльність підприємства (фінансові, виробничі й інші показники, динаміка їхніх змін і тенденцій); аналіз діяльності дочірніх підприємств, філій і підрозділів компанії (аналіз прибутковості, витрат, виконання плану); аналіз фінансової діяльності (основні фінансові показники, тенденції, взаєморозрахунки), оптимізація фінансових потоків, реальна оцінка собівартості продукції; проведення комплексної оцінки діяльності підприємства, заснованої на постійному контролі найбільш істотних її аспектів: фінансів, відносин з партнерами й клієнтами, внутрішнього стану компанії, темпів розвитку; аналіз збутових процесів (маркетингові компанії, складання плану, контроль виконання розпоряджень, розрахунки за відвантажену продукцію, прогноз надходження засобів, прогноз попиту).

Переваги, одержувані підприємством після впровадження корпоративної інформаційно-аналітичної системи: наявність у керівників ефективних інструментів оцінки стану бізнесу на основі єдиного джерела ключових показників, підтримуваного в режимі реального часу; можливість оцінки перспектив розвитку; підвищення обґрунтованості прийняття управлінських рішень; можливість узгодження оперативних планів і бюджетів зі стратегічними цілями; розширені можливості аналітики, надані сховищем даних, засобами багатомірного аналізу даних, прогнозування й моделювання різних ситуацій за принципом «Що, якщо?»; розширені можливості стратегічного керування на основі потужних засобів аналізу й звітності; виключення проблем, пов'язаних з оцінкою ситуації на основі показників, одержуваних на основі не інтегрованих рішень.

Аналіз є сполучною ланкою між інформаційними потоками підприємства та управлінськими рішеннями. Однак не всі потоки є інформаційною базою, так як вони можуть бути неоднорідними за формою і змістом. Для того щоб потоки інформації були пов'язані, вони повинні бути попередньо оброблені. Щоб інформаційний потік став інформаційною базою аналізу, його слід перетворити і опрацювати. Підготовка інформації, котра є необхідною для реалізації аналізу, включає в себе кілька етапів: збір первинних даних, їх обробку та подання. Тільки

після цього дані перетворюються в інформацію, придатну для прийняття управлінських рішень.

Інформація – це відомості про стан системи та навколишнього середовища, які сприймаються людиною або спеціальним пристроєм. Інформація, яка необхідна для оптимального функціонування управлінської системи, називається управлінською.

Інформаційна потреба керівників – це форма ставлення до певної інформації, яка кваліфікується як необхідна для вирішення поставленого завдання. Основними об’єктивними факторами, що впливають на формування інформаційних потреб керівників, є вид управлінської діяльності, особливості виконуваних функцій, пов’язаних з різним рівнем управлінської діяльності в господарській системі. До основних джерел інформації аналізу на підприємстві належать дані оперативного, фінансового, управлінського та статистичного обліку.

Отже під інформаційно-аналітичним забезпеченням в системі управління підприємством варто розуміти особливий вид інформаційної діяльності, що здійснюється інформаційно-аналітичним підрозділом на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, та передбачає збирання, обробку, аналіз інформації з метою отримання даних, які лягають в основу реалізації управлінських рішень.

До числа функцій інформаційно-аналітичного забезпечення варто віднести наступні:

- інформаційна функція – забезпечення обміну даними, в т.ч. визначення джерел інформації і способів доступу до них, організація потоків інформації, формування комплексу технічних засобів для організації інформаційних потоків, розвиток і створення нових інформаційних і телекомунікаційних технологій і поетапне формування єдиного інформаційного простору;

- управлінська функція – забезпечення інформаційного супроводу на усіх етапах управлінського циклу: при підготовці, прийнятті та контролі виконання управлінських рішень, в т.ч. визначення споживачів інформації, її складу, періодичності циркуляції, форм надання; формування і застосування порядку взаємодії інформаційної системи і суб’єктів, що управляють, організація використання інформації для оцінки тенденцій, альтернатив рішень і дій розробки прогнозів, вироблення загальної стратегії;

- інструментальна функція – забезпечення підвищення ефективності державного управління шляхом використання ІКТ і методів аналізу даних, зокрема уніфікація і організація процесів і засобів збору, реєстрації, обробки, зберігання, оновлення, передачі і використання

інформації, розподіл цих завдань між суб'єктами, що беруть участь в процесі інформаційного забезпечення; організація зберігання масивів інформації (розробка системи класифікаторів, зберігання даних і інформації в уніфікованих форматах); формування уніфікованої системи документації, розробка документообігу і технологічних процесів формування документів, встановлення порядку їх складання, оформлення, реєстрації, узгодження і затвердження; діагностична функція – отримання достовірної та максимально об'єктивної картини ситуації, в т.ч. організація зворотного зв'язку;

- прогностична функція – виявлення проблем, загроз, реальних та потенційних конфліктів, з метою їх запобігання;
- пізнавально-ментальна функція – сприяння зміні розуміння суті явищ, зміні ментальності керівників.

Функція безпеки – запобігання витоку інформації, несанкціонованих або ненавмисних впливів на її зміст, повноту, достовірність, точність тощо і на ліквідацію наслідків таких впливів в ході реалізації таких процедур, як: аутентифікація (користувача, об'єкта та джерела даних); контролю доступу; забезпечення цілісності повідомлень; забезпечення конфіденційності; забезпечення доступності; неспростовності відправки/доставки та участі в обміні; локалізації місця впливу порушника; моніторингу і аудиту; сповіщення про порушення і відновлення порушеного процесу функціонування; адаптації до змінних умов функціонування.

В практичному аспекті найбільш важливими функціями виступають моніторинг ситуації та запитів, експертно-аналітичне забезпечення, збирання та первинне опрацювання інформації, створення системи автоматизованої підтримки аналітичних досліджень, створення системи автоматизованої підтримки надання адміністративних послуг. В підсумку необхідно зазначити, що реалізація інформаційно-аналітичного забезпечення в контексті забезпечення функціонування системи управління передбачає певну організаційну форму у вигляді відповідної системи, структура та зміст якої потребують окремого розгляду.

Висновки. Аналіз і внутрішній контроль виступають у двох основних формах: – по-перше, інформаційне забезпечення управління для виявлення недоліків і резервів у діяльності суб'єктів господарювання, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів внаслідок пошуку резервів зменшення витрат обігу та збільшення обсягів продажів для досягнення конкурентних переваг; – по-друге, результати інших функцій управління, повинні базуватися на фактах їх прояву, переробляти та видавати нову інформацію про стан діяльності підприємства та сприяти прийняттю ефективних управлінських рішень.

Потреба удосконалення контрольно-аналітичної системи як інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень повинна базуватись на основі стратегічно-орієнтованого підходу, посилюючи їх діагностичну та превентивну функції і за умови перевищення ефекту від використання інформації над витратами.

Під інформаційно-аналітичним забезпеченням системи варто розуміти особливий вид інформаційної діяльності, що здійснюється інформаційно-аналітичними підрозділами підприємства на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, та передбачає збирання, обробку, аналіз інформації з метою отримання даних, які лягають в основу реалізації управлінських рішень. Воно виконує наступні основні групи функцій: моніторинг ситуації та запитів, експертно-аналітичне забезпечення, збирання та первинне опрацювання інформації, створення системи автоматизованої підтримки аналітичних досліджень.

Бібліографічний список: 1. Алексеев А.Н. Исследование систем управления: [учебно-методические материалы] / Автор-составитель А.Н. Алексеев. 2-е издание, переработанное и дополненное. – М.: МИЭМП, 2008 – 36 с. 2. Алексеева М.Б. Основы теории систем и системного анализа: [учебн. пособие] / М.Б. Алексеева, С.Н. Балан. – СПб.: СПГИЭУ, 2002. – 55 с. 3. Баланюк І.Ф. Теоретичні аспекти контролю господарської діяльності підприємств / І.Ф. Баланюк, Д.І. Шеленко, В.М. Якубів // Вісник Прикарпатського ун-ту. Економіка. – Івано-Франківськ: Плай, 2009. – Вип. 7. – С. 86–90. 4. Бурцев В.В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации – М.: Экзамен, 2000. – 320 с. 5. Борисенко М.В. Організація і методика внутрішнього контролю на підприємствах: Автореф. дис.канд.екон.наук: 08.00.09 / Київський національно-торговельно-економічний університет. – Київ, 2008. – 21 с. 6. Белік В.Д. Контроль в системі управління підприємством / В.Д. Белік // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2010. – № 1 (51). – С. 15-22. 7. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія: підручник для вищих навч. закладів / Ф.Ф. Бутинець, С.В. Бардаш, Н.М. Малюга, Н.І. Петренко; Житомир. інж.-технол. ін-т. - 2-ге вид., доп. і пер. – Житомир: ПП "Рута", 2000. – 509 с. 8. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: монографія / Н.Г. Виговська. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 532 с. 9. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. к.е.н. проф. М.Д. Корінька. – Фастів: «Поліфаст», 2006. – 440 с. 10. Дмитренко І.М. Система внутрішньокорпоративного контролю: передумови запровадження та чинники ефективності / І. М. Дмитренко //

Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 5. – С.41–51. 11. Ким А.А. Система управления предприятием [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lessonslearned.ru/systema-upravleniya-predpriyatiem>. 12. Корінько М.Д. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства / за ред. к.е.н., проф. М.Д. Корінька. – Фастів: «Поліфаст», 2006. – 440 с. 13. Костирко Р.О. Внутрішній контроль фінансово-економічної стійкості підприємства: зміна існуючої парадигми в кризових умовах / Р.О. Костирко, В.О. Шевчук // Статистика України. – 2009. – № 3. – С. 34-39. 14. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку / В.Ф. Максимова. – К.: АВРІО. – 2005. – 264 с. 15. Соколов Б.Н. Системы внутреннего контроля (организация, методики, практика) / Б.Н. Соколов, В.В. Рукин. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 442 с.

Чебанова Н.В., Ревуцкая Л.Е., Королева Н.М. Роль информационно-аналитического обеспечения внутреннего контроля в повышении эффективности управления предприятием. *Предмет исследования.* Научно-теоретические и организационно-методические аспекты информационно-аналитического обеспечения информационно-аналитического обеспечения внутреннего контроля в системе управления предприятием.

Цель исследования. Разработка научно-методических подходов информационно-аналитического обеспечения внутреннего контроля в системе управления предприятием.

Согласно цели были поставлены следующие задачи:

- осветить теоретические аспекты внутреннего контроля коммерческой организации и основные этапы его организации в современных условиях хозяйствования;
- обобщить практический опыт формирования комплексной системы внутреннего контроля в системе управления предприятием;
- определить понятие и характеристики информационной и аналитической деятельности; определить основные задачи и виды информационно-аналитического обеспечения внутреннего контроля в системе управления предприятием.

Методы исследования. В ходе исследования применялись методы: абстрактно-логический, структурно-функциональный методы; методы анализа и синтеза, метод обобщения, ситуационный подход; методология проектирования информационных систем, проектный анализ.

Результаты работы. Исследования показали, что потребность совершенствования контрольно-аналитической системы как информационного обеспечения принятия эффективных управленческих

решений должна базироваться на основе стратегически ориентированного подхода, усиливая их диагностическую и превентивную функции и при условии превышения эффекта от использования информации над расходами.

Сфера применения результатов. Полученные результаты могут быть использованы предприятием с целью разработки инструментов информационно-аналитического обеспечения контроля в системе управления предприятием.

Chebanova N.V., Revutskaya L.E., Koroleva N.M. The role of information and analytical support for internal control in improving the efficiency of enterprise management. *Subject of study.* Scientific-theoretical and organizational-methodical aspects of information-analytical support for information and analytical support of internal control in the enterprise management system.

The aim of the study. Development of scientific and methodical approaches of information and analytical support of internal control in the enterprise management system.

According to the goal, the following tasks were set:

- to highlight the theoretical aspects of the internal control of a commercial organization and the main stages of its organization in modern economic conditions;
- generalize the practical experience of forming a comprehensive system of internal control in the enterprise management system;
- to define concepts and characteristics of informational and analytical activity; determine the main tasks and types of information and analytical support for internal control in the enterprise management system.

Research methods. During the study, methods were used: abstract-logical, structural-functional methods; methods of analysis and synthesis, generalization method, situational approach; methodology of designing information systems, project analysis.

Results of work. Research has shown that the need to improve the control and analytical system as an information provision for the adoption of effective managerial decisions should be based on a strategic approach, reinforcing their diagnostic and preventive functions, and subject to exceeding the effect of the use of information over costs.

Scope of results. The obtained results can be used by the enterprise for the purpose of development of tools of informational and analytical control support in the enterprise management system.

Стаття надійшла до редакції: 30.09.2017 р.